

УДК 81'25'373.46 [811.112.2:811.161.2]

Олеся Скляренко,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземної філології і методики навчання
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний
університет імені Григорія Сковороди»
(м. Переяслав-Хмельницький, Україна)

ТЕРМІНОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПЕРЕКЛАДУ НА МАТЕРІАЛІ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ

У статті досліджено труднощі, що виникають перед перекладачем під час перекладу німецькомовної термінології у науково-технічній та економічній галузі. Було виявлено, що під час перекладу термінів перекладач має брати до уваги особливості перекладу «фальшивих друзів перекладача». Перекладач також має враховувати галузь науки, до якої належить термін. Також було встановлено, що, якщо в тексті оригіналу трапляється термін, не зафіксований у науково-технічних словниках, перекладач має сам дібрати перекладний еквівалент, використовуючи довідкову літературу, або ж проконсультуватися з фахівцем. У крайньому випадку терміни мають перекладатися описовим шляхом.

Ключові слова: термін, переклад, перекладач, науково-технічна сфера, економічна сфера, текст.

В статье проанализированы трудности, которые возникают у переводчика во время работы с немецкими терминами в научно-технической и экономической области. Было установлено, что во время перевода переводчик должен особое внимание уделять так называемым «фальшивым друзьям переводчика». Переводчик должен также учитывать область науки, к которой относится термин. Также было установлено, что, если в тексте попадает термин, который не зафиксирован в научно-технических словарях, то переводчик должен использовать дополнительную справочную литературу, или же проконсультироваться со специалистом. В крайнем случае, термины должны переводиться с помощью описательного метода.

Ключевые слова: термин, перевод, переводчик, научно-техническая сфера, экономическая сфера, текст.

The article analyses difficulties, which may appear while translating the texts, taken from scientific or economical field.

The importance of this article is in the area which connects scientific and technological progress of the mankind with the steady replenishment in terminology system of every language and in this meaning with the steady need in knowledge of this language layer.

The problem of terminology was studied in the works of many Ukrainian and foreign scientists such as G. Vynokur, A. Reformatorskyi, O. Akhmanova, T. Kyiak, V. Danylenko, V. Fleischer, I. Barz and others. Most of these scientists consider the regularity of usage in terminology to be the same with the building of the lexics, and that all shows its importance in the translation study.

Talking about terminology the scientists usually analyse: 1) the science about terms; 2) special lexic as a part of all words of specific language, such as «German terminology», «Ukrainian terminology»; 3) special lexic, wich serves separate science or technology field.

It was established, that the translator should pay much attention to the so called «false translator's friends», which could have similar spelling but different meaning. Every translator, who works in the field of scientific, technological or economical translation, should take into consideration the field or direction, from which this or the other term was taken. It is importante to remember, if the term is not given in the dictioneries, that translator shoul use other reference literature or consult an expert. Orherwise terms should be translated using the method of discriptions.

Key words: *term, translator, translation, scientific and technical sphere, economical sphere, text.*

На сьогодні повсюди, де застосовуються фахові знання, перекладач не може обійтися без використання вузькоспеціалізованої лексики, або ж термінології. Термінологія являє собою широкий та інтенсивний розвинутий шар лексики, як активно взаємодіє у будь-якій галузі стрімкого розвитку суспільства.

Актуальність обраної проблематики полягає в тому, що вона пов'язана з науково-технологічним прогресом усього людства, і, відповідно, з безперервним поповненням терміносистеми кожної мови, а отже, з постійно зростаючою потребою в знаннях цього мовного ярусу.

Проблемами термінології займалися багато українських та зарубіжних лінгвістів, таких як Г. Винокур, А. Реформаторський, О. Ахманова, Т. Кияк, В. Даниленко, В. Фляйшер, І. Барц та інші. Більшість дослідників зазначають, що використання закономірностей утворення термінологічної лексики, її структури й семантики є одним з головних завдань сучасної лінгвістики, у тому числі й перекладознавства [1, с. 37].

Метою запропонованого дослідження є труднощі, які можуть виникнути перед перекладачем, коли він перекладає тексти науково-технічної та економічної галузі.

Усі ці аспекти сприяли тому, що сучасна лінгвістика отримала нову дисципліну – термінознавство, яка поступово уточнює самостійні функції на стикові кількох наук, лінгвістики, логіки й відповідних науково-технічних спеціальностей [1, с. 37].

Науково-технічні терміни як мовні знаки становлять суттєвий складник науково-технічних текстів і одну з головних проблем їхнього перекладу з

огляду на неоднозначність, відсутність перекладних відповідників (якщо ми говоримо про терміни-неологізми).

Термінологію науковці, як правило, розглядають, як: 1) науку про терміни; 2) спеціальну лексику у складі всіх слів окремої мови, як то «німецька термінологія», «українська термінологія»; 3) спеціальну лексику, яка обслуговує окрему галузь науки чи техніки [1, с. 37]. Така багатозначність зумовлена тим, що для кожної термінологічної одиниці визначена «точка координат» як в мові в цілому, так і в підмові зокрема.

У складі ж термінологічної лексики можна виокремити декілька ярусів, що відрізняються сферою застосування, особливостями об'єкта:

1. Передусім це загальнонаукові терміни, які використовуються в різних фахових галузях і належать науковому стилю мови загалом. До них належать такі терміни, як: «експеримент», «прогнозувати», «гіпотетичний», «реакція» та інші. Вони утворюють загальний поняттєвий фонд різних наук та мають найбільшу частотність використання.

2. Розрізняють також і вузькоспеціальні терміни, які закріплені за певними науковими дисциплінами, галузями виробництва та техніки, як-от: «амортизація», «актив», «сальдо». Такі терміни є квінтесенцією кожної науки.

3. Належать терміни-абревіатури та скорочення. Це можуть бути як загальновизнані терміни, як то NASA чи то USA, що функціонують в усіх мовах світу, так і вузько циркулюючі абревіатури, що переважають у лексичному вживанні однієї фахової мови: FK – Fixkosten (фіксовані витрати), StdL – Stundenlohn (заробітна плата за годину).

Дослідження термінологічної лексики спирається на визначення терміна. З приводу визначення терміна та вимог до нього в лінгвістичній літературі існують різні, часто протилежні точки зору.

Найчастіше терміном називають слово, словосполучення, або мовний знак, що репрезентує наукове поняття спеціальної, професійної сфери знань. Сутність мовної, а отже і термінологічної, номінації полягає у тому, щоб, відбиваючи у свідомості носіїв мови їхній практичний і суспільний досвід, звертати факти позамовної дійсності в мовні значення. При цьому необхідно підкреслити, що термінотворення (як і весь словотвір) являє собою процес вторинної номінації, результати якої є похідними за змістом чи морфологічним складом.

Завдання перекладача у цьому й полягає: правильно дібрати той чи інший прийом, який під час перекладацького процесу зможе якнайточніше передати значення будь-якого терміна. Головним прийомом у перекладі термінів є переклад за допомогою лексичного еквіваленту. Еквівалент – постійна лексична відповідність, яка точно збігається із значенням слова [2, с. 218]. Терміни, які мають еквіваленти у рідній мові, відіграють важливу роль у перекладі. Вони слугують опорними пунктами в тексті, від них залежить розкриття значення інших слів. Такими прикладами тут можуть слугувати die Maschine – машина, der elektrische Ventilator – електричний вентилятор.

Одним із найпростіших прийомів перекладу терміна є прийом транскодування. Це буквена чи фонемна передача вихідної лексичної одиниці за допомогою алфавіту мови перекладу [1, с. 38]. До нього належать терміни: *der Laser* – лазер, *der Barometer* – барометр, але застосовуючи цей метод перекладач не має забувати про «фальшивих друзів перекладача», якими є лексичні паралелі, що наявні у двох не обов'язково споріднених мовах. Такі мовні паралелі можуть бути випадковими та закономірними.

Випадкові лексичні паралелі можуть бути викликані випадковим співзвуччям слів з двох не обов'язково споріднених мов, типу англійської та перської, або німецької та латинської. Лексичні паралелі можуть бути спричинені й ознаками територіальної спільності, коли в межах певного ареалу існує більш-менш спільний лексичний фонд. Таким для європейських мов є пан-європейський елемент, що полягає в наявності у більшості європейських мов спільних лексичних елементів [1, с. 48]. Мовні паралелі також виникають і на рівні науково-технічної термінології у зв'язку з тим, що при створенні нових термінів досить часто запозичують елемент іншомовного походження [1, с. 48]. До «фальшивих друзів перекладача» у німецькій мові ми могли б зарахувати *der Zentner* – півцентнера, та *der Billion* – трильйон, транслітераційний спосіб перекладу яких призводить до грубих викривлень смислу. Наукова література зазначає, що неправильний переклад наукової термінології можна пояснити тим, що міжнародний термін, засвоєний носіями тієї чи іншої мови, потрапляє під вплив національної культури, додаючи до вихідної сукупності значень нові значення [1, с. 48].

Терміни також перекладають методом калькування, що являє собою передачу комбінаторного складу слова, коли складники слова, морфеми, чи фрази, лексеми, перекладаються відповідними елементами мови перекладу. Такий прийом застосовується у перекладі складних за структурою термінів. Наприклад: *der Zwiebelkuppel* – цибуляний купол, цибулина, або *der Verkaufsleiter* – менеджер з продажу, або керівник відділу продажу [3].

До інших трансформаційних прийомів, що застосовуються в перекладі термінів можна зарахувати: конкретизацію та генералізацію. Конкретизація – процес, при якому одиниця більш широкого конкретологічного змісту передається в мові перекладу одиницею конкретного змісту. В українській мові необхідно робити заміну слова чи словосполучення, що мають більш широкий спектр значень, еквівалентом, який конкретизує значення згідно контексту або стилістичних вимог. Наприклад: *kreisrude Glasscheibe* – ілюмінатор (інколи зустрічається переклад «кругле вікно»), *Holz* – дерев'яні бруси, а не деревина [3].

Перекладач вибирає метод перекладу відповідно до термінів, які трапляються в тексті перекладу. На цьому етапі досить продуктивним є описовий метод перекладу, оскільки наука і техніка Німеччини більш розвинуті, ніж у нас, і тому для багатьох німецьких термінів в українській мові відсутні еквіваленти. Такий прийом застосовується в перекладі

новітніх авторських термінів-неологізмів, які подаються зазвичай у лапках, чи за відсутності відповідного терміна в мові перекладу, як от *die Abnutzungsrate* – процентні параметри матеріальних і людських витрат під час бойових дій в одиницю часу [5].

Ураховуючи вищевикладене, зауважимо, що в процесі перекладу науково-технічних текстів застосовується грамати́ка та стилістика, яка відповідає цілям та завданням вихідного наукового тексту. Для технічної мови властива наявність значної кількості термінів, різного виду скорочень, тому основною стилістичною вимогою тут є стислість та чіткість у процесі викладення перекладених формулювань. Науково-технічні тексти, як і тексти економічного спрямування, насичені специфічними термінами, що можуть не фіксуватися у термінологічних словниках. Тому саме точний переклад нових термінів мовою друготвору є основною перепорою ефективної діяльності перекладача. Стає зрозумілим, що для правильного перекладу в науково-технічній та економічній галузі необхідна неабияка підготовча робота фахівця-перекладача, що полягає в консультаціях із фахівцями відповідної сфери та використання різних словників і довідників.

Література

1. Кияк Т. Теорія і практика перекладу: [підручник] / Кияк Т., Науменко А., Огуй О. – Вінниця : Нова книга, 2006. – 592 с.
2. Ковалів Ю. Літературознавча енциклопедія / Ковалів Ю. – К. : Видавничий центр «Академія». – 2007. – Том 2. – 621 с.
3. Паршин А. Теория и практика перевода [Електронний ресурс] / А. Паршин. – Режим доступу: <http://www.perevod4ik.com/articles/article3-2.php>.
4. Bausch K.-H. Fachsprachen. Terminologie, Struktur, Normung / Karl-Heinz Bausch. – Berlin : Beuth, 1996. – 68 S.
5. Fleischer W. Wortbildung der deutschen Gegenwartssprache. Zweite Auflage / Wolfgang Fleischer, Barz Irnhild. – Tübingen : Niemeyer, 1995. – 258 S.

References

1. Kyiak T. Teoriia i praktyka perekladu: [pidruchnyk] / Kyiak T., Naumenko A., Ohui O. – Vinnytsia : Nova knyha, 2006. – 592 s.
2. Kovaliv Iu. Literaturoznavcha entsyklopediia / Kovaliv Iu. – K. : Vydavnychiy tsentr «Akademiiia». – 2007. – Tom 2. – 621 s.
3. Parshin A. Teoriia i praktika perevoda [Elektronnyi resurs] / A. Parshin. – Rezhim dostupa : <http://www.perevod4ik.com/articles/article3-2.php>.
4. Bausch K.-H. Fachsprachen. Terminologie, Struktur, Normung / Karl-Heinz Bausch. – Berlin : Beuth, 1996. – 68 S.
5. Fleischer W. Wortbildung der deutschen Gegenwartssprache. Zweite Auflage / Wolfgang Fleischer, Barz Irnhild. – Tübingen : Niemeyer, 1995. – 258 S.

*Статтю рекомендовано до друку
кандидатом філологічних наук, доцентом
кафедри іноземної філології і методики навчання
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет
імені Григорія Сковороди»
Летючою Любов'ю Петрівною*

Стаття надійшла до редакції 31 жовтня 2016 року